

Олена ЛУЦИШИН:**Мирослав Олександрович Мороз**

Ювілейний рік Франка приніс не тільки приємні наукові клопоти, очікування масштабних святкувань, але і сумні звістки. Серед нас уже не буде одного з найдостойніших і найвідданіших справі науки франкознавців.

4 лютого 2006 р. відійшов у вічність відомий український літературознавець, патріарх вітчизняної біографістики та літературної бібліографії, дійсний член НТШ, ветеран Другої світової війни, колишній політв'язень таборів Караганди і Воркути Мирослав Олександрович Мороз. Здається, тільки недавно (2003) наукова громадськість Львова урочисто відзначала 80-літній ювілей вченого. А сьогодні наші серця наповнені смутком і співчуттям до родини померлого.

Мирослав Мороз народився 17 січня 1923 р. у м. Львові. Його батьки Олександр та Пелагея (з дому Качур), які були селянами зі Збоїськ під Львовом, дали синові добру освіту. Протягом 1940 р. М. Мороз навчався на філологічному факультеті Львівського державного педагогічного інституту, водночас беручи діяльну участь у громадському житті: очолював збоїську «Просвіту», вів підпільну роботу в осередках ОУН. У серпні 1944 р. його мобілізували до Червоної армії і скерували рядовим 4-го Українського фронту до Карпат. У вересні 1944 р. М. Мороза, який дістав у боях важке поранення в голову, було госпіталізовано, і він пройшов тривалий курс лікування. У липні 1945 р. М. Мороз узяв шлюб із Катериною Миколаївною Кріль, з якою познайомився ще до призову в армію і яка стала вірною супутницею його життя, розділила з ним радість і горе, народила і виховала разом з ним трьох дітей і до останнього його подиху була для нього справжньою берегинею і опорою.

Незабутні спогади лишилися в М. Мороза про навчання на філологічному факультеті Львівського державного університету (1945–1950). Йому пощастило слухати лекції академіка Філарета Колесси, професора Іларіона Свенціцького, академіка Михайла Возняка, який очолював кафедру української літератури і був деякий час куратором курсу, на якому навчався М. Мороз.

Напередодні захисту дипломної роботи та державних іспитів 25 квітня 1950 р. його заарештували і незабаром засудили на 25 років за звинуваченням у належності до ОУН. Покарання М. Мороз відбував у таборах Караганди і Воркути. У січні 1955 р., вже після смерті Й. Сталіна, його амністували, а 1965 р. він отримав повну реабілітацію – «за відсутністю складу злочину».

З весни 1957 р. М. Мороз тимчасово працював за угодою у Львівській науковій бібліотеці АН УРСР, а від серпня того ж року до вересня 1959 р. – бібліографом в Інституті суспільних наук АН УРСР, зосередивши свою увагу на збиранні матеріалів, що стосувалися життя і творчості Івана Франка, Василя Щурата, Михайла Возняка, Філарета Колесси, Володимира Гнатюка, Кирила Студинського. З вересня 1959 до січня 1973 рр. він був бібліографом Львівської наукової бібліотеки АН УРСР.

1963 р. М. Мороз захистив в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР кандидатську дисертацію «Питання бібліографії і атрибуції творів Івана Франка». У ці роки він почав регулярно виступати з літературознавчими статтями у фахових і масових виданнях, видав серію бібліографічних покажчиків, присвячених класикам українського письменства. Фатальним у долі бібліографа став вихід покажчика «Леся Українка. 1884–1970» (Київ, 1972), який він упорядкував спільно з Марією Булавиць-

кою. За внесення до видання імен багатьох заборонених авторів М. Мороза звільнили з роботи “за втрату кваліфікації”. Довелося працювати робітником на складі книжок Книготоргу, потім – робітником на залізниці. Лише у грудні 1975 р. відділ науки Львівського обкому компартії дав дозвіл на влаштування його бібліографом у Центрі науково-технічної інформації та пропаганди.

Понад десять років (з травня 1977 до кінця 1988 рр.) М. Мороз працював науковим співробітником Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР, де опрацьовував матеріал до своєї капітальної «Бібліографії українського народознавства» (у 3 томах), перші дві книги якої («Фольклористика», Т. 1, кн. 1, 2) побачили світ шойно 1999 р. До подальших томів («Народне мистецтво», «Етнографія») учений уклав картотеки.

Наступним етапом у біографії М. Мороза була праця у Львівському відділенні Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України: з 1992 р. – старшим науковим співробітником, а у 1994–2002 рр. – завідувачем відділу франкознавства.

Завдяки самовідданій праці М. Мороза Іван Франко є найкраще бібліографованим українським письменником-класиком. М. Мороз уклав найповнішу бібліографію видань Франкових творів, доведена до 1964 р., згодом доповнена до 1988 р., бібліографію публікацій Франкових творів у перекладах іншими мовами («Твори Івана Франка в перекладах на [східно]слов'янські мови» (1966), «Іван Франко в зарубіжному слов'янському світі» (1967), «Іван Франко мовами народів СРСР» (1972)), серію покажчиків, які охоплюють літературу про життя і діяльність Франка від перших прижиттєвих відгуків до нашого часу: «Матеріали до бібліографії критичної літератури про І. Франка (1875–1938)» (у співавторстві з О. Морозом, 1962), «Радянське франкознавство за двадцять років (1939–1959)» (у співавторстві з О. Морозом, 1960), «Матеріали до бібліографії критичної літератури про І. Франка» (у співавторстві з О. Морозом, 1963), «Іван Франко в мистецтві та художній літературі» (1965, 1966, 1968–1972), «Іван Франко. Бібліографічний покажчик. 1956–1984» (1987), «Іван Франко. Бібліографічний покажчик творів і критичної літератури. 1986–1988» (1990), «Зарубіжне франкознавство» (1997). Підготовані до друку покажчики «Заборонене франкознавство: 1885–1988. Матеріали критичної літератури про І. Франка, вилучені з наукового обігу в Радянській Україні 1930–1980-х рр.» (у співавторстві з О. Луцишин), «Сучасне франкознавство: Бібліографія видань творів І. Франка та критичної літератури про нього за 1989–2005 рр.» (у співавторстві з О. Луцишин). Повне уявлення про обсяг наукової спадщини М. Мороза допоможуть скласти його персональний бібліографічний покажчик (Львів, 1997) та вибіркова бібліографія його праць (опублікованих до 2001 р.), вміщена у книжці «Львівському відділенню Інституту літератури – 10 років» (Львів, 2003).

М. Мороз підготував серію персональних покажчиків українських письменників-класиків: Івана Котляревського (Київ, 1969; доповнення: Київ, 1972); Івана Левицького (у третьому томі «Творів» у 3 томах, Київ, 1990); Павла Грабовського (Київ, 1964); Василя Щурата (у його «Вибраних працях з історії літератури», Київ, 1963); Михайла Коцюбинського (Київ, 1964; Чернівці, 1989) та Лесі Українки. Дослідники відзначають широту охоплення матеріалу цих покажчиків і те, що вони ще надовго залишаться незамінною довідковою базою вивчення української літератури в Україні та світі. М. Морозові належать найповніші на сьогодні бібліографії, присвячені українській рецепції спадщини Данте (Львів, 1970) і Шекспіра (Львів, 1964; доповнений варіант – у 6-му томі «Творів» у 6 томах, Київ, 1986).

Вагомим внеском до персональної бібліографії українських вчених-філологів є покажчики М. Мороза, присвячені акад. Володимиру Гнатюкові (Львів, 1992; у спів-авторстві з М. Мушинкою), акад. Філаретові Колесі (Львів, 1992), акад. Кирилові Студинському (не опубліковано), Євгенові-Юлію Пеленському (у збірнику «Євген-Юлій Пеленський. Життєписно-бібліографічний нарис», Львів, 1994).

Заслуги М. Мороза у галузі українського джерелознавства не обмежуються лише бібліографічними працями. Створені ним на широкому фактографічному матеріалі літописи життя і творчості І. Котляревського (у 2-му томі «Творів» у 2 томах, Київ, 1969) та Лесі Українки (Київ, 1993), а також перший багатотомовий літопис життя і праці Івана Франка (не опубліковано) мають виняткове значення для українського літературознавства і є справжнім взірцем праць цього жанру у вітчизняній науці. До здобутків М. Мороза як джерелознавця слід зарахувати семінарії «Іван Котляревський» (1969), що залишається найкращим провідником по біографії поета і проблемах вивчення його творчості.

М. Мороз – автор численних статей з історії української літератури та філологічної науки, а також етнографії. Значну частину його робіт побудовано на невідомих або малознаних джерелах (як друкованих, так і архівних), які дослідник виявив і запровадив до наукового обігу. Серед них варто виокремити скрупульозні розвідки, присвячені атрибуті анонімних дописів Івана Франка до газети «Kurjer Lwowski» і «Kraj» (опубліковані відповідно у збірниках «Питання текстології. Іван Франко», Київ, 1983, і «З його духа печаттю...», т. 1, Львів, 2001), а також цикл статей про львівські літературно-наукові гуртки 1880–1890-х рр., до яких входив І. Франко. Дослідник підготував до друку десятки невідомих раніше або малознаних статей, листів, бібліографічних документів та інших архівних матеріалів І. Франка, а також Павла Грабовського, Лесі України, Яна Карловича, Максима Рильського, Михайла Возняка. Багатьом із цих публікацій передувала тривала пошукова праця Мирослава Мороза, суцільний перегляд архівних і книжкових фондів, газетних річників. Так було виявлено невідомі статті І. Франка у віденській газеті «Die Zeit» та його недруковані листи до різних адресатів, книжки, які Іван Франко подарував бібліотеці львівського Академічного гуртка, «Ein Brief ins Weite» Лесі Українки в журналі «Die Gesellschaft» за 1900 рік і рідкісний примірник «Казки про Неправедного Царя» Фелікса Волховського у перекладі поетеси (Женева, 1903). Деякі з цих Морозових знахідок без перебільшення можна назвати сенсаційними. Працюючи з рукописами джерелами, дослідник проявив себе як археограф: він уклав (спільно з О. Деєм) покажчик автографів І. Франка, виявлених у львівських архівах після того, як у 1950-х роках основну частину рукописної спадщини письменника було зосереджено в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР (див. журнал «Архіви України», 1966, № 3).

Наукову працю М. Мороза відзначено в Україні та за кордоном: 1991 р. Гарвардський університет удостоїв рукопис його бібліографічного покажчика «Михайло Драгоманов» премії імені Миколи Ценка, а 1993 р. за «Літопис життя і творчості Лесі Українки» і низку праць із бібліографії та джерелознавства він отримав премію імені Івана Франка АН України. У грудні 1992 р. НТШ обрало М. Мороза своїм дійсним членом. З того часу він вів роботу над укладанням «Енциклопедії НТШ».

Три десятки бібліографічних покажчиків, статті з літературознавства, бібліографії, етнографії, публікації маловідомих документальних матеріалів про життя і творчість І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, М. Возняка та багатьох інших відомих та малознаних діячів української культури – це лише частина того, що зробив

М. Мороз за свою багатолітню наукову працю. Не буде перебільшенням сказати, що без його праць не обходиться сьогодні жоден серйозний дослідник історії української літератури XIX – початку XX ст.

До останніх днів свого життя М. Мороз невтомно працював над монументальною працею «Літопис життя і творчості Івана Франка», над укладанням франкознавчої бібліографії. Працелюбність і скрупульозність у дослідженні, скромність і доброзичливість вченого, його відданість науці стали зразком, своєрідним еталоном для наукової молоді, яка з пошаною і любов'ю ставилась до М. Мороза, бачила в ньому мудрого наставника, старшого колегу, який ніколи не відмовляв у пораді, цікавився усіма новинками наукового і культурно-мистецького життя.

Світлий образ М. Мороза назавжди залишиться в пам'яті його близьких, друзів і колег, усіх, хто мав радість спілкуватися з ним. Царства Небесного його душі і вічної пам'яті на землі.

Стаття надійшла до редакції 26.06.2006

Прийнята до друку 30.06.2006